

569. Roan, John D. e.a.: Long term solubility and scorption of anterior restorative materials.

Onder klinische omstandigheden zal wateropname door de restauratie een hydrolyse ten gevolge hebben, terwijl door oplossing de contour van de restauratie verloren gaat. Het gevolg is een falen van de restauratie.

Van 8 materialen, waaronder zinkfosfaatcement, silicofosfaatcement, silicaatcement en composieten, werden plaatjes gemaakt die in gedestilleerd water van 37°C werden opgeslagen. Het zwelvermogen en de oplosbaarheid werden bepaald over een periode tot 20 maanden. Na deze periode waren Adaptic en vervolgens DFR het minst opgelost en hadden ook het minste water geabsorbeerd.

Het silicofosfaatcement was het meest opgelost terwijl Posite het meeste water had geabsorbeerd.

In de eerste 9 maanden was de mate van in oplossing gaan en de mate van waterabsorptie groter dan in de periode daarna.

571. Torgalkar, A.: Property studies of three composite restorative resins.

Adaptic, Blendant en TD-71 werden onderzocht op

druksterkte, hardheid, slijtweerstand, oplosbaarheid in water en waterabsorptie.

Adaptic vertoonde de hoogste hardheid en de hoogste weerstand tegen absorptie in contact met water. De 24-uur-sterkte van Adaptic was gelijk aan die van Blendant. De 1-uur-sterkte van Adaptic was gelijk aan die van TD-71, maar lager dan die van Blendant. Adaptic vertoonde de laagste en Blendant de hoogste weerstand tegen slijtage. De hardheid, de oplosbaarheid en de absorptie van water waren bij Blendant gelegen tussen die van beide andere materialen. De 24-uur-druksterkte van TD-71 was de laagste.

De slijtweerstand van TD-71 was tussen die van de andere materialen gelegen.

De volledige tekst van een „Abstract” kan, onder vermelding van het desbetreffende nummer, na het opsturen van een aan U zelf geadresseerde en gefrankeerde enveloppe (met f 0,30 of postzegel voor vergoeding der fotocopie) worden verkregen bij:

Ir. H. P. L. Schoenmakers,
Jutfaseweg 7,
Utrecht.

BOEKBESPREKINGEN

C. Booy: *Relatieve relaties*. Openbare les Rijksuniversiteit te Groningen. 24 pag. Druk: Wolters-Noordhoff nv, 1972.

Met een rede onder deze titel heeft C. Booy, lector in de Orthodontie aan de Rijksuniversiteit te Groningen op 25 april 1972 zijn ambt openlijk aanvaard.

In deze rede heeft Booy een neerslag gegeven van veel van zijn gedachten met betrekking tot allerlei aspecten van de orthodontie. Het zou te ver voeren ze hier alle te releveren. Het is hem gelukt vrijwel steeds verscheidene standpunten met betrekking tot het onderwerp te belichten om daarmee het relatieve van veel zaken te onderstrepen. Zo noemt hij het slechts zelden voorkomen van het ideale gebit, maar merkt tevens op, dat niet iedereen die een orthodontische afwijking heeft daaronder gebukt gaat. De omgeving beschouwt de afwijking bovendien veelal als karakteristiek voor de persoon in kwestie.

Een veelheid van zaken wordt zo van diverse kanten belicht; te noemen zijn onder andere de beïnvloeding van de esthetiek door de stand van de tanden, de profielvorm,

de medewerking van de patiënt bij de orthodontische behandeling, het duimzuigen, de verstandhouding tussen patiënt en tandarts, psychische problemen, het perfecte behandelingsresultaat, relapse, het extractie/expansieprobleem, te vroege versus te late behandeling, cariës en parodontale afwijkingen.

Het geheel is een afspiegeling van een zeer ruime ervaring. Hoewel schrijver dezes niet pretendeert over evenveel ervaring te beschikken, meent hij toch, dat bij veel orthodontisch handelen de relativiteit inderdaad een belangrijk aspect vormt. Het is – en dat kan zonder weemoed geconstateerd worden – het ouder worden, dat dikwijls de distantie met zich meebrengt om allerlei zaken in een betere relatie tot andere aspecten te kunnen bezien. Dit geldt evenzeer voor de orthodontie. Wanneer daarnaast de relativiteit niet uit het oog wordt verloren, blijft er toch een basis over om de orthodontie uit te voeren op het hoge niveau van Booy.

De openbare les is van enige fraaie illustraties – van een van de door Booy behandelde patiënten – voorzien en doorspekt met de welluidende volzinnen, woordspelingen en slogans zoals we die van hem kennen. Moge de orthodontie nog lang profiteren van de kennis en kunde van Booy.

H. Boersma

E. Sauerwein: *Zahnerhaltungskunde: Karietherapie, Endodontie, Parodontologie*. 2e verbeterde druk, 278 pag., 76 – deels tweekleurige – afb. Georg Thieme Verlag, Stuttgart 1972. Prijs DM 12,80.

Aan de boekbespreking (Ned. T. Tandheelk. 78: 110, maart 1971) gewijd aan de eerste druk, die in 1970 verscheen, valt weinig toe te voegen. De auteur heeft deze nieuwe uitgave benut voor het aanbrengen van correcties en van kleine toevoegingen van ondergeschikt belang.

Zo werd bijvoorbeeld in het hoofdstuk „Onderzoek” het onderzoek naar de mondhygiëne door middel van kleuring met fuchsine- of erythrocyne-oplossing opgenomen, waarmede een omissie werd hersteld. Verder werden aan dit hoofdstuk een paragraaf over pijnklachten en een beschrijving van het „Two-digit system” toegevoegd. In het hoofdstuk „Wortelkanaalvulling” wordt in deze druk nog eens extra benadrukt, dat de auteur zich aansluit bij de mening, dat voldoende ruimen van het kanaal tot de apex en reiniging van het wortelkanaalstelsel van het hoogste belang zijn, terwijl antiseptica en de aard van het vulmateriaal op de tweede plaats komen, mits de afsluiting voldoende is en de peri-apex zoveel mogelijk voor traumata gevrijwaard blijft.

S. K. Thoden van Velzen

W. J. Pryor, A. D. Macalister: *General anaesthetic and sedation techniques for dentistry* 152 pag., 56 afb. John Wright & Sons Ltd., Bristol 1971. Prijs £ 2.50.

Dit boek is een praktische handleiding voor tandartsen, die in hun algemene praktijk algehele anesthesie willen geven. Met nadruk wordt er op gewezen, dat dit in samenwerking en overleg moet worden gedaan met een anesthesist.

Het eerste gedeelte van het boek geeft de fysiologische en farmacologische aspecten van de anesthesiologie met bijzonderheden over de inhalatie-technieken en de algemene grondbeginselen van de resuscitatie.

Het tweede deel geeft details van intraveneuze technieken en de methoden van resuscitatie in de algemene tandartspraktijk.

In het buitenland wordt regelmatig gebruik gemaakt van het onder narcose brengen van patiënten in de tandartspraktijk en met de opkomst van de intraveneuze technieken zal dit nog veelvuldiger gaan gebeuren.

In Nederland staat de narcose en de premedicatie voor tandheelkundige patiënten nog in de kinderschoenen, zodat alleen reeds hierdoor dit boek ten zeerste kan worden aanbevolen.

Het is een gemakkelijk leesbaar boek dat rijkelijk is geïllustreerd met foto's en tekeningen van goede kwaliteit.

H. Tideman

Dr. W. Schweckendiek: *Spaltbildungen des Gesichts und des Kiefers*. 152 pag., 258 afb., 25 tab. Georg Thieme Verlag, Stuttgart 1972. Prijs DM 64,-.

Het door W. Schweckendiek uitgegeven boek is zonder

twijfel in zijn soort een uitstekende monografie. Het boek levert veel informatie en is systematisch ingedeeld.

De inhoud is het resultaat van een langdurige ervaring van de schrijver op het gebied van de aangeboren spleten van het aangezicht, de kaken en het verhemelte.

In het eerste hoofdstuk wordt de algemene pathologie van de aangeboren spleten behandeld, waarbij in het bijzonder de embryologie, de algemene etiologie, de erfelijkheid, de verschillende vormen van spleten, de nomenclatuur en de pathologische fysiologie worden besproken. In het tweede hoofdstuk wordt aandacht geschonken aan de onderzoeksmethoden en de wijze van documenteren.

Zowel de vroeger gebruikte als de moderne operatiemethoden worden aan een kritische beoordeling onderworpen.

Een afzonderlijk hoofdstuk is gewijd aan de operatieve behandelingen, zoals deze door de schrijver worden toegepast. Aan de volwassen patiënt met aangeboren spleten wordt naar mijn mening niet voldoende aandacht besteed. Terecht wordt herhaaldelijk benadrukt dat de behandeling van deze patiënten niet de taak van één man is: een samenwerking tussen chirurg, orthodontist, tandarts, K.N.O.-arts, logopedist en psycholoog is voor een optimaal resultaat noodzakelijk.

Een afzonderlijk hoofdstuk is gewijd aan de verhoudingen van de patiënt ten opzichte van zijn omgeving. Voor een ieder die met deze patiënten in aanraking komt, is dit hoofdstuk zeer lezenswaard. Het boek wordt besloten met een literatuuroverzicht van 23 pagina's. De uitgave is uitstekend, met name wat betreft de afbeeldingen en tekeningen.

Het boek kan sterk worden aanbevolen aan allen die bij de behandeling van de „spleetpatiënt” zijn betrokken.

F. Sadigh

Prof. Dr. C.-H. Fischer: *Endodontie*. 156 pag., 74 afb. Buch- und Zeitschriften-Verlag „Die Quintessenz”, Berlin 1972. Prijs DM 62,-.

De ondertitel „Grundlagen, Überlegungen, Richtlinien” is als nadere aanduiding wel nodig: dit is niet een leerboek waarin uitvoerig de therapie wordt besproken. De grondbeginselen van de endodontie en de daaruit voortvloeiende gevolgtrekkingen en aanwijzingen voor de verschillende behandelingsmethoden nemen het grootste deel van het werk in beslag.

Na een uitvoerige beschrijving van de microscopische anatomie van de pulpa, het wortelcement en de peri-apicale weefsels worden de pathologische veranderingen van de pulpa behandeld, waarbij in het bijzonder aandacht wordt besteed aan de reactie van de pulpa op het cariësproces. De diagnostiek van de pulpaziekten wordt besproken; de klinische symptomen, de röntgendiagnostiek, de histologische bevindingen en het verband daartussen komen hierbij aan de orde.

Wetenschappelijk vastgestelde feiten bepalen consequent het standpunt van de schrijver ten opzichte van de behandelingsmethoden. Wanneer het cariësproces de pulpa heeft bereikt, is deze geïnfecteerd en ontstoken; iedere

poging om de vitaliteit te behouden is tot mislukking gedoemd. De indirecte pulpa-overkapping wordt dan ook afgewezen, de directe alleen geïndiceerd geacht bij een expositie in hard dentine. Bij onvolgroeide wortels wordt de vitale amputatie aanbevolen; bij afgevormde apex wordt aan een extirpatie de voorkeur gegeven, die hetzij vitaal, hetzij na devitalisatie kan worden uitgevoerd. Wat betreft de mortale extirpatie valt op, dat alleen devitalisatiemiddelen op arseen-basis worden genoemd; paraformbevattende komen in het geheel niet ter sprake.

De mortale amputatie wordt slechts geaccepteerd als methode om in bepaalde gevallen gedurende beperkte tijd een element te behouden. Wortelkanaalbehandelingen van elementen met necrotische pulpa worden in zeker opzicht ook als compromis-behandelingen beschouwd: bij acute exacerbaties na het vullen of wanneer een bestaande zwarting niet verdwijnt, wordt alsnog een apexresectie uitgevoerd. Indien er geen acute ontstekingsverschijnselen zijn, wordt de kanaalbehandeling in één zitting verricht. Aan het gebruik van wortelkanaal-desinfectantia en antibiotica wordt weinig waarde toegeschreven, het nut van de bacteriologische controle wordt betwijfeld; een zorgvuldige mechanische preparatie, ondersteund door irrigatie, is een van de twee belangrijkste voorwaarden voor het slagen van de behandeling. De andere is een hermetisch-afdichtende kanaalvulling, waarvoor door de auteur amalgaam wordt aanbevolen; het mag wel als een onvolledigheid worden aangemerkt dat uitsluitend deze – weinig gebruikelijke en niet eenvoudige – techniek wordt genoemd en beschreven.

De typografische uitvoering is zeer goed verzorgd, de reproducties van histologische preparaten zijn uitstekend, maar de kwaliteit van de röntgenfoto's – die als positief zijn gereproduceerd – laat veel te wensen over.

A. C. Lamers

D. Nasteff: *Operationslehre der Mund-, Kiefer- und Gesichtschirurgie*. 536 pag., 393 afb. VEB Verlag Volk und Gesundheit, Berlin 1971. Prijs 96,- M.

Zoals vrijwel alle meer uitgebreide Duitse boeken, is ook dit boekje een weerspiegeling van de Duitse „Kiefer- und Gesichtschirurgie”. Een niet onaanzienlijk gedeelte van dit boek behandelt afwijkingen en hieruit voortvloeiende behandelingen, welke in ons land tot de plastische en reconstructieve chirurgie en de algemene heilkunde worden gerekend, zoals b.v. operaties van de gl. parotis, aangeboren afwijkingen als lip-, kaak- en gehemelte-spleten en ooglidoperaties.

Met deze opmerking wil niet gezegd zijn, dat het boek voor de Nederlandse practicus geen waarde zou hebben. Vooral de in de mondheilkunde geïnteresseerde collega treft hier een boek aan, dat uitstekend en rijkelijk is geïllustreerd en waarin een aantal voor hem interessante onderdelen goed worden uiteengezet.

Men vindt in het boek zeer informatieve hoofdstukken over de behandeling van de progenie, microgenie, prognathie, micrognathie e.d. alsook over preprothetische operatiemethoden.

De geraadpleegde literatuur is voor het grootste gedeelte uit het Duitse en Russische taalgebied afkomstig.

Het aantal publikaties, waaraan wordt gerefereerd is opvallend groot; desondanks zijn vele namen, waarnaar in de tekst wordt verwezen, niet in de literatuurindex te vinden. Het is echter een boek, dat zeker aanspraak mag maken op een ruime kring van lezers.

W. A. M. van der Kwast

H. C. Killey, G. R. Seward, L. W. Kay: *An outline of oral surgery, part. II*. 260 pag., 41 afb. John Wright, Bristol. 1972. Prijs £ 2.50.

In een reeds verschenen uitgave van dit Tijdschrift heb ik het eerste gedeelte van „An outline of oral surgery” besproken en toen als mijn oordeel gegeven, dat hier van een uitstekend boekje sprake was, dat met nieuwsgierigheid deed uitzien naar het tweede gedeelte. Ook het tweede deel is een kennismaking meer dan waard.

Er wordt in 23 hoofdstukken een grote verscheidenheid van onderwerpen uit de mondheilkunde behandeld.

Meer dan het eerste deel, is het tweede deel vooral geschreven voor de specialist in de mondheilkunde.

Enkele opvallende aspecten van dit boekje zijn, dat waar nodig, de lokale denkwijze vergezeld gaat van meer algemene medische informatie; verder is duidelijk vermeden om zeer uitzonderlijke afwijkingen in groot aantal te vermelden.

In de reeks „Dental Practitioner Handbooks”, waarin ook dit boekje is opgenomen, zijn reeds twee uitgaven verschenen over de fracturen van onder- en bovenkaak. Om deze reden is dit onderdeel van de mondheilkunde niet opgenomen in het hier besproken boekje.

De geraadpleegde literatuur blijkt voor een zeer belangrijk gedeelte uit het Engelse taalgebied afkomstig te zijn, waarmee mijns inziens wel tekort wordt gedaan aan belangrijke informatiebronnen welke in een andere dan de Engelse taal zijn verschenen.

Ik wens het boek in handen van allen die hun werkterrein in de mondheilkunde vinden en kan het ook aan studenten in de tandheilkunde van harte aanbevelen.

W. A. M. van der Kwast

H. Einfeld: *Die Quintessenz der zahnärztlichen Hygiene*. 179 pag., 87 afb. Quintessenz Pocket. Buch- und Zeitschriften-Verlag. „Die Quintessenz”, Berlin 1972. Prijs DM 14,50.

Het is de verdienste van de auteur dat hij het begrip hygiëne in een ruim kader plaatst. Het omvat de gezondheidsleer: het volledige pakket van maatregelen gericht tegen het ontstaan en de verbreiding van ziekten en bovendien het voorkómen daarvan. De compacte en systematische opzet van het boekje noodzaakte tot rigoureuze beperkingen, waarbij uit het omvangrijke materiaal een juiste en toch wetenschappelijk verantwoorde keuze moest worden gemaakt. Men krijgt de indruk dat de schrijver daarin wonderwel is geslaagd.

Gedurende de laatste decennia heeft de toepassing van nieuwe behandelmethoden en -technieken met gebruikmaking van moderne instrumenten en apparaten een snelle ontwikkeling te zien gegeven. Ook voor de daarbij steeds weer opdoemende hygiënische vraagstukken was een heroriëntatie noodzakelijk. Het is daarom ook voor de reeds langer gevestigde tandarts van grote waarde om zich op dit terrein bij te scholen en zijn eigen inzichten te toetsen. Voor diegenen die zich bezinnen op de inrichting van praktijkruimten biedt deze monografie een schat aan feitenmateriaal en talrijke nuttige raadgevingen. De voorschriften en eisen en de aangegeven oplossingen behoeven

niet ongenueanceerd in praktijk gebracht te worden. Zonder de principes geweld aan te doen zal men een verantwoorde aanpassing aan de plaatselijke omstandigheden moeten zoeken. Soms echter kunnen wij het oordeel van de schrijver niet volgen, zoals met betrekking tot de kogelsterilisator, die in Nederland op grote schaal wordt gebruikt en zeer goed voldoet.

Ten besluite kan worden geconcludeerd dat de opzet, een handzaam en overzichtelijk werkje samen te stellen, is geslaagd. Ook de toegevoegde lijst van trefwoorden bevordert een snelle raadpleging.

L. J. A. van Schijndel

EXCERPTA ODONTOLOGICA

Correspondentie deze rubriek betreffende te richten aan:
A. C. Lamers, Rijksweg 217, Heumen (Gld.).

Sectie III Conserverende tandheelkunde

1212. A survey of traumatized incisors in Jerusalem school children.

D. Zadik, A. Chosack, E. Eidelman. J. D. Children 39: 27, 1972.

Het had de auteurs getroffen dat door de jaren heen veel kinderen zich op de afdeling Pedodontie van de Hadassah School of Dental Medicine van de universiteit van Jerusalem meldden met fracturen of anderszins door trauma beschadigde fronttanden. Zij hadden de indruk dat het percentage aanzienlijk uitkwam boven dat wat Ellis (1960) publiceerde, nl. 4,2% op 4.250 schoolkinderen. Ook de verhouding tussen jongens en meisjes leek af te wijken van de cijfers, die Ellis noemde: 2,5 op 1. Mede met het oog op het feit dat Law (1961) naar aanleiding van een onderzoek van 1.643 kinderen van 8-11 jaar eveneens tot andere getallen kwam, stelden de auteurs zelf een onderzoek in naar het vóórkomen van tandbeschadiging door trauma en de verdeling hiervan naar leeftijd en geslacht.

Gedurende het schooljaar 1969-1970 inspecteerden zij 10.903 kinderen van 6-14 jaar. Het onderzoek geschiedde in schoollokalen met spiegel en daglicht. Aan ieder kind werd gevraagd of de getroffen tand(en) ooit behandeld waren. De traumata werden als volgt ingedeeld.

- fractuur alleen in het glazuur (Ellis, klasse I);
- fractuur in glazuur en dentine, maar zonder expositie van de pulpa (Ellis, klasse II);
- pulpa in het trauma betrokken,
  - a. door expositie (Ellis, klasse III);
  - b. door klinisch vastgesteld verlies van de vitaliteit (Ellis, klasse IV);
- verlies van het gehele element (Ellis, klasse V);
- verplaatsing van het element (Ellis, klasse VI).

Als resultaat van dit onderzoek delen schrijvers mee, dat I₁ superior veruit de meest getroffen tand was (89,5%): I₂ superior kwam met 5,5% een heel eind achteraan. Bij 75% van de patiënten was het trauma tot één tand beperkt; bij 2% waren meer dan twee tanden aan trauma onderhevig geweest. Het is echter best mogelijk dat dit percentage in werkelijkheid groter was, maar dat de tekenen daarvan (b.v. losstaan) ten tijde van het onderzoek weer waren verdwenen.

Fracturen van alleen het glazuur omvatten 41% van alle getroffen tanden: slechts 3,7% hiervan was behandeld. Blijkbaar wordt voor dit soort fracturen niet dikwijls hulp ingeroepen. De fracturen volgens klasse II van Ellis omvatten 47% van het materiaal. In deze groep had slechts 16,8% van de betrokken patiënten voorlopige resp. definitieve behandeling ontvangen. Klaarblijkelijk hadden de kinderen uit deze groep weinig of geen pijn gehad en het esthetisch storende effect deerde hun niet zozeer. Opmerkelijk is dat sommige van deze kinderen uit de onbehandelde categorie van hun tandarts het advies hadden gekregen, dat de behandeling moest worden uitgesteld tot ongeveer het 18e levensjaar.

In slechts ongeveer 8% der gevallen was de pulpa in het trauma betrokken, maar waarschijnlijk is dit getal onzuiver. Immers er werden geen vitaliteitstests uitgevoerd en het is dus heel goed mogelijk dat sommige tanden uit klasse I en II hun vitaliteit hadden verloren zonder dat dit klinisch waarneembaar was. In deze groep had 78,5% van de getroffen elementen behandeling ontvangen, waaruit men kan afleiden dat pijn de voornaamste reden is waarom kinderen voor zulke incidenten de tandarts bezoeken.

De tanden die door het trauma of door extractie achteraf verloren waren gegaan, maakten slechts 2,9% van het totaal uit: in 28% van deze gevallen had vervanging in enigerlei vorm plaatsgevonden. Het bleek dat 7% van de tanden door het trauma zodanig van hun plaats waren geraakt, dat deze dislokatie ten tijde van het onderzoek nog bestond.

De verhouding tussen jongens en meisjes week sterk af van bovengenoemde opgaven van Ellis, nl. 1,3 : 1. Daar-